
UVODNIK

PROFESORJU JOŽETU KORUZI, »ENEMU TISTI, KI NAREDIJO VSE OKROG TEBE ZNOSNEJŠE«

To številko Jezika in slovstva posvečamo spominu na dr. Jožeta Koruzo (13. 8. 1935–8. 8. 1988), profesorja književnosti na ljubljanski slovenistiki, njegovi neposredni učenci in tisti, ki smo se in se še učimo iz njegovih razprav.

Rodil se je v Ljubljani in na tamkajšnji Filozofski fakulteti diplomiral iz slovenskega jezika in književnosti ter iz svetovne književnosti in literarne teorije. Pred služenjem vojaškega roka je bil leta 1961/62 asistent na Oddelku za svetovno književnost in literarno teorijo, po vojski pa je na Oddelku za slovanske jezike in književnosti (ki se je v 90-ih razdelil na oddelka za slovenistiko in za slavistiko) postal asistent in pozneje profesor za starejšo slovensko književnost. Starejša književnost do Prešerna, slovenska dramatika, koroška književnost ter prozna opusa Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca in Slavka Gruma in ne nazadnje tudi ustno slovstvo so bila njegova osrednja raziskovalna področja.¹

Profesor Koruza pa ni bil literarni zgodovinar v ožjem pomenu besede, ampak pravi filolog starejšega kova, ki je literaturo razlagal v kontekstu politične, kulturne in cerkvene zgodovine ter zgodovine jezika. Danes bi rekli, da je gojil empirično in sistemsko literarno vedo, saj se je ukvarjal s skoraj vsemi fazami v življenju literarnega dela od nastanka preko distribucije do založniških in knjigotrških vprašanj, pri čemer je obravnaval tekstološka in bio- in bibliografska vprašanja z raziskovanjem tujih arhivov, raziskoval je vplive in medbesedilnost, v interpretacijah prešel na tematologijo, retoriko, stilistiko, verzologijo, naratologijo, se posvečal žanrskim vprašanjem in ne nazadnje vprašanjem periodizacije. Na enem mestu se del teh raznovrstnih, celo raznorodnih metod najlepše vidi v njegovi knjigi o Pisanicah Značaj pesniškega zbornika »Pisanice od lepeh umetnost« (nastala je leta 1978, objavljena pa leta 1993), ki je najbolj žlahtni primer celostne analize nekega literarnega dela, ki se povrh bere kot napeta literarnovedna detektivka. Tu je med vsem drugim pokazal, da Opereta ni alegorija rojstva slovenske poezije, z rešitvijo uganke, koga predstavlja alegorični Belin – predstavlja namreč bodočega

¹ Boris Paternu: Jože Koruza (1935–1988), *Slavistična revija* 36/3, 1988, 312–316.

deželnega glavarja Lamberga, ki se je leta 1780 resnično vrnil iz laških dežel (pa je bila rešitev ves čas pred očmi, kot v Poejevem Ukradenem pismu – za zadnjimi takti Operete) –, pa končno logično povezal vse like treh besedil o Belinu, kar je dotedanjim razlagalcem povzročalo obilo težav.²

Pri raziskavah starejšega pismenstva (izbor razprav je v knjigi Slovstvene študije, 1991) je previdno dokazoval kontinuiteto zapisovanja molitev v slovenskem jeziku v zahodni Sloveniji vsaj od poznega srednjega veka naprej (npr. v razpravi Starogorski rokopis in oživitve vprašanja pismenske tradicije v srednjem veku): na vprašanje, ali so zapisovalci molitev poznali starejše vire in se po njih ravnali, je pritrdilno odgovoril s primerjalno analizo očenaša, vere (Credo) in zdravamarije v Starogorskem in Stiškem rokopisu, Trubarju in Alasijevem Vokabularju. V več razpravah, npr. v Slovenska verzifikacija v starejših obdobjih, je tezi o pismenski kontinuiteti verskih besedil pridružil tezo, da so na slovenskem etničnem ozemlju tudi višji, plemiški sloji gojili literarno kulturo v slovenščini od Pohlinove dobe nazaj preko leta 1974 odkritih plemiških pesmi v Slatenskem urbarju (obravnaval jih je v razpravi O doslej neznanem pesnjenju v dobi pred Pisanicami) pa vse do srednjeveških minezengerjev. Poskrbel je za faksimile Dalmatinove pesmarice in ga opremil s spremno študijo. Prvega slovenskega pesnika Janeza Damascena Deva in prvo slovensko pesniško zbirko Pisanice je literarnozgodovinsko rehabilitiral ne le v monografiji, ampak v več drugih razpravah; za zbirko Kondor je napisal obširno sintetično študijo o Valentinu Vodniku, o pridigah Svetokriškega je mdr. napisal razpravo z zgovornim naslovom O funkciji humorja v pridigah Janeza Svetokriškega. Ob izvirnih raziskavah je pisal tudi pregledne, npr. za tuje slaviste, udeležence Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture ter simpozija Obdobja, Konstituiranje slovenske posvetne književnosti in njenih žanrov in Stilni tokovi in kontinuiteta v slovenskem pesništvu razsvetljenskega obdobja. – Ne glede na to, za koga je pisal, pa je bil njegov slog odličen primer zgoščenosti in obenem enostavnosti, razumljivosti ter preglednosti.

S sistematičnostjo in široko razgledanostjo se je lotil tudi preučevanja slovenske dramatike, ki je bila njegova velika ljubezen vse od začetkov ukvarjanja s slovensko literaturo. V projektu Slovenska književnost 1945–1965 je tako sodeloval prav z analizo omenjenega področja, pri čemer je obdobje dvajsetih let prikazal skozi prevladujoče literarne tokove oziroma stilske usmeritve, razvoj dramskih vrst, dramske poetike posameznih ustvarjalcev, analize dramskih besedil in dramaturških konceptov, dotaknil pa se je tudi metodoloških vprašanj in vprašanj periodizacije. Takratna sočasna dogajanja je prikazal zlasti v študijah Sodobna slovenska poetična drama (1968) in Slovenska dramatika po letu 1965. Zaris osrednjih inovativnih prizadevanj (1979/80). Poleg sodobne dramatike in gledališča je raziskoval tudi Cankarjevo dramatiko, Levstikovega Junteza, dramatiko Slavka Gruma, dramske groteske Ivana Preglja, pripravil pa je tudi več izjemno zgoščenih in analitično-sistematičnih pregledov slovenske dramatike skozi zgodovino oziroma v posameznih obdobjih. Objavljene študije Jožeta Koruze kot tiste, ki so ostale v rokopisu, je po smrti zbral

² Zadnja Operetina uganka je bila rešena leta 2008, ko je skladatelj Milko Bizjak našel partituro Jakoba Zupana (<<http://milko-bizjak.page.tl/Zupanova-opera-Belin.htm>>. Dostop: september 2016).

in uredil Gregor Kocijan ter tako oblikoval knjigo Slovenska dramatika od začetkov do sodobnosti: literarnozgodovinske razprave (1997). Študije dokazujejo, da je bil Jože Koruza natančen bralec in interpret dramskih besedil, pri čemer je imel ves čas v mislih tudi njihove uprizoritvene razsežnosti in vpetost v družbeni kontekst.

Študenti se ga spomnimo kot eruditskega poznavalca evropske književnosti od antike naprej, evropske dramatik in opere. Predaval je tako, da je vsak problem vpel v širšega, tega v še širšega in pred nami razprl vso literarno panoramo, da smo se skoraj izgubili, potem pa nas je po vseh teh stopnicah vodil nazaj k rešitvi izvirnega vprašanja. Profesor Koruza pa nas je privlačil tudi kot človek, toda o tem naj spregovori Lojze Kovačič (Kristalni čas, str. 155):

Oddihujem se ... gor na grad grem, na šance /.../ ne gledam Ljubljane, ker jo imam dobessedno vrezano v kožo za vekami. In ko potem le odprem oči, zagledam znano pojavo ... naočnike, bareto in črni plašč dr. J. K., ki je umrl pred 7 meseci.³ Nenavadno korekten človek, brezhiben v vseh pogledih, eden tistih redkih, ki se jih razveseliš, ko jih srečaš na cesti, ker naredijo javnost in vse okrog tebe znosnejše.

Aleksander Bjelčevič in Mateja Pezdirc Bartol,
urednika tematske številke

³ Inicialka J. K. se gotovo nanaša na Jožeta Koruzo, saj so ti Kovačičevi dnevniški zapiski zamejeni z julijem 1988 in junijem 1990.